

Естетичне виховання підлітків: психолого-педагогічний аспект

Л. В. Сєрх

Кафедра теорії і методики змісту освіти

КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Суми, Україна
Corresponding author. E-mail: Sul81260slv@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-5290-8596>

Paper received 08.10.20; Accepted for publication 23.10.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-239V895-13>

Анотація. У статті розглянуто психолого-педагогічні особливості підлітків в естетичному вихованні. Відображено їх дію у взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти. Визначено основні періоди індивідуального психічного розвитку особистості та їх критерії, які включають характерну для кожного віку соціальну ситуацію розвитку, провідну діяльність у її співвідношенні з іншими видами діяльності. Психічний розвиток організму підлітків відбувається в межах певної функції психіки і ґрунтується на механізмах дозрівання відповідних фізіологічних систем. Це свідчить про те, що підлітковий вік є перехідним між дитинством і дорослістю і це визначає своєрідність соціальної ситуації його розвитку. Подано естетичну діяльність підлітків, що забезпечується ефективним естетичним вихованням. Мотиви естетичної діяльності підлітків є більш усвідомленими, переживаються підлітками повніше й глибоше. Соціалізація при цьому відбувається без особливих проблем, створюємо ситуацію акмеуспіху, яка за умов ефективної естетичної діяльності забезпечує естетичну вихованість підлітків.

Ключові слова: естетична вихованість, підлітки, психічний та педагогічний розвиток, взаємодія, позашкільна освіта, загальна середня освіта, взаємодія закладів освіти.

Вступ. Актуальність статті полягає в тому, що відповідно до більшості нормативних документів про освіту, підлітки перебувають у стані повсякденного захоплення до будь-якої діяльності, зокрема естетичної, бо це гармонізує особистість, дозволяє підліткам розкрити власні таланти, уподобання, інтереси. Розв'язок проблеми психолого-педагогічних особливостей підлітків є важливою в естетичному вихованні, оскільки становить формування її розвиток самосвідомості особистості.

Метою статті є: розкрити психолого-педагогічний аспект в контексті естетичного виховання підлітків. Завдання роботи – охарактеризувати основні періоди індивідуального психічного розвитку особистості; показати залежність психологічних особливостей підлітків в естетичному вихованні; виявити можливості естетичного виховання підлітків; форми естетичної діяльності підлітків, які забезпечуються зокрема взаємодією закладів загальної середньої та позашкільної освіти.

Основні періоди в індивідуальному психофізіологічному розвитку особистості. Психолого-педагогічні особливості підлітків як суб'єктів взаємодії в естетичному вихованні є предметом дослідження психологів Б. Ананьєва, І. Бека, Т. Домбровської, М. Забродського, Г. Костюка, О. Леонтьєва, П. М'ясоїда, Л. Терлецької, Х. Томе та інших.

Зокрема Л. Терлецька зазначає, що дійсними критеріями визначення основних періодів індивідуального психічного розвитку особистості мають бути «якісні ознаки, причому не зовнішні, а суттєві, узяті не окремо одна від

одної, а в їх системному зв'язку, який виявляє характерні для кожного вікового етапу цілісні новоутворення. Такими є психічні й соціальні зміни в житті людини, які визначають її свідомість і діяльність, її ставлення до середовища, весь хід її розвитку на даному етапі» [17, с. 12]. Г. Костюк, визначаючи періоди розвитку психічної діяльності особистості, ураховує всі її сторони в єдності змісту, операційну й мотиваційну й наголошує на важливості розуміння зв'язку періодів і стадій психічного розвитку, динаміки переходу від попередніх до наступних стадій [9].

Спіраючись на результати наукового пошуку Л. Терлецької, можемо стверджувати, що визначення психологічного розвитку підлітка як суб'єкта педагогічної взаємодії базується на психологічних критеріях, які включають характерну для кожного віку соціальну ситуацію розвитку, провідну діяльність у її співвідношенні з іншими видами діяльності, зокрема й естетичної, новоутворення віку, відповідний рівень розвитку свідомості й самосвідомості особистості (табл. 1) [17, с. 13].

З таблиці видно, що на відміну від молодшого шкільного віку, фізіологічні особливості підлітка як суб'єкта педагогічної взаємодії характеризують механізми психофізіологічних систем, що виконують інструментальну функцію. Про це дає підстави судити, за твердженням П. М'ясоїда, вікова динаміка однієї з провідних характеристик електроенцефалограми – альфа-ритму людини, що саме в підлітковому віці «проходить нестабільну фазу» [11, с. 140].

Таблиця 1. Визначення основних періодів (віків) психічного розвитку підлітків як суб'єкта педагогічної взаємодії

Вік	Провідна діяльність	Психічні новоутворення
Молодший шкільний (від 6-7 до 11 років)	Навчання	Виявлення екстернального плану дій, закріплення довірливості, стійких форми поведінки та діяльності. Розвиток нових пізнавальних ставлень до оточення. Формування позицій школяра, розвиток системної спрямованості. Формування характеру
Середній шкільний (підлітковий від 11 до 15 років)	Якісно-особистісна спілкування в освітній діяльності та навчанні	Почуття дорослості, прагнення до самостійності. Критичність мислення, схильність до рефлексії, формування самоаналізу. Прагнення до спілкування, оцінювання дружніх стосунків як особистісних досягнень. Складнощі росту, статеве дозрівання, сексуальні переживання. Підвищена збудливість, зміна настрою, неврівноваженість. Помітний розвиток вольових якостей. Потреба у самоствердженні, у діяльності, що має особистий сенс
Старший шкільний (юнацький: від 15 до 18 років)	Навчально-професійна діяльність ціннісно-орієнтаційна	Інтенсивність формування особистості (суджень-оцінок, принципів, ідеалів, переконань). Самосвідомість, самовизначення. Прагнення до самовиховання, самопізнання, самовдосконалення. Критичне ставлення до дорослості. Філософсько-романтичний світогляд. Психосексуальні орієнтації. Формування громадських прав та обов'язків

Більш того, фізіолого-психологічна специфіка розвитку духовних начал у підлітковому віці визначається процесами акселерації. У цей період швидко росте тіло, відбувається інтенсивне становлення серцево-судинної й нервової систем, залоз внутрішньої секреції, статеве дозрівання. Це критичний період у дозріванні морфологічних систем організму, під час якого відбувається їх фактична перебудова. Тому не випадково, що саме на нього припадають порушення соматичного здоров'я. Дослідження П. М'ясоїда свідчить про те, що *психічний розвиток на рівні організму* відбувається «в межах певної функції психіки і ґрунтується на механізмах дозрівання відповідних фізіологічних систем, бо підлітковий вік є перехідним між дитинством і дорослістю і це визначає своєрідність соціальної ситуації його розвитку» [11, с. 140].

Науковці вважають, що підлітковий вік – це період вироблення системи стійких поглядів на навколишній світ, своє місце в ньому, а також як особистісне ціннісне самовизначення, який характеризується багатьма особливостями, які охоплюють усі рівні й аспекти психічного розвитку; серед них ускладнення *стікування* з дорослими, *емоційна нестабільність*, неадекватна *самооцінка* знижений рівень *самоконтролю* тощо, а інтимні переживання підлітка так чи інакше пов'язані з пошуком себе, із пізнанням своїх здібностей і можливостей, із прагненням дізнатися, як його оцінює оточення, із постійним перебиранням на себе різних ролей дорослих та гострою потребою у формуванні власного образу «Я» [5, с. 51].

Важливим моментом у педагогічній взаємодії є *новоутворення* підліткового віку – *почуття дорослості* – усвідомлення підлітком свого права на оволодіння раніше недоступними способами життя. У цьому зв'язку частішають його *конфлікти* з доволішніми, насамперед, з батьками щодо проголошуваних ними норм тощо. Зростає кількість проявів *реакції емансипації* (лат. *emancipatio* – звільнення) – прагнення позбутися опіки батьків. Відчуваючи себе людиною рівнозначною дорослому, підліток очікує відповідного ставлення до себе. *Потреба в самостійності*, яка домінує під час попереднього періоду, трансформується в *потребу в самоствердженні*: підліток втілює своє *почуття дорослості*, часто порушуючи усталеність стосунків з людьми, що його оточують. У цей час відбувається інтенсивне становлення *ідентичності* (від лат. *identicus* – однаковий) – характеристики *самосвідомості*, пов'язаної з відчуттям стабільності свого «Я» [11, с. 149]. Звідси висловлює власну думку І. Бех, «у підлітковому віці відбувається зміна референтних орієнтацій, і головною стає система взаємин «підліток – значущий підліток», а не «підліток – значущий дорослий» [2, с. 127].

В умовах психологічного становлення підлітковий вік 5-6 класу (період молодшого підліткового віку (з 11 років) є перехідним від молодшого шкільного до молодшого підліткового або початком переходу від дитинства до юності. Ранній підлітковий вік – найскладніший період у розвитку дитини, в якому спостерігаються різкі якісні зміни, які стосуються всіх сфер функціонування особистості: відбувається бурхливий фізичний і розумовий розвиток, етичне й соціальне дорослішання, дитина має підвищену збудливість, імпульсивність, неусвідомлений статевий потяг. Між 11-14 роками, формується *статеві ідентичність*: підліток усвідомлює себе носієм

ознак статі й будує образ свого тіла – *тілесне «Я»*. Показником статевої ідентичності в дівчат стає зовнішня привабливість, у хлопців – успішність у діяльності. Підліток установлює й *рольову ідентичність*: пробує себе в різних ролях, зокрема ролі лідера й підлеглого. Це відбувається, як правило, у середовищі підлітків, де, шляхом освоєння *групових норм*, формується також *групові ідентичність* [11, с. 149].

Зміст естетичного виховання підлітків потребує врахування базових виховних процесів, зокрема виховання духовності, домінуюче й вирішальне значення якого в ціннісному розвитку підлітків потребує особистісно зорієнтованого виховання, що дає змогу забезпечити випереджаюче формування естетичних орієнтацій, спрямованих на розвиток загальної культури, опанування цінностями мистецтва. Певну роль, на переконання П. М'ясоїда, «відіграє механізм біологічного пристосування, завдяки якому відбувається становлення сприйняття та емоцій підлітка, реалізується естетична діяльність, яка взаємодіє з психічними процесами» [11]. Підлітки у процесі естетичної діяльності отримують певну інформацію, яка забезпечує різнобічний їх гармонійний розвиток. Це, на думку Ю. Капустіна, є «акустичним супроводом повсякденної діяльності, акомпанементом творчості, яка динамічно вплітається в найрізноманітніші види мистецтва» [7]. Слідом за Ю. Капустіном, Д. Фельдштейн стверджує, що підлітковий вік є періодом «вростання індивіда в культуру», у певні форми життя суспільства, які існують у вигляді етики, науки, мистецтва [20], а А. Петровський акцентує увагу на тому, що критерій самооцінки й рівень розвитку самосвідомості підлітків залежать від безпосереднього соціального оточення [13]. К. Ушинський визначає підлітковий період як вирішальний у житті людини, бо в ньому закладається фундамент ціннісних орієнтацій підлітків, вимальовується проєкція головних напрямів пошуку самореалізації на інших вікових етапах [19]. М. Забродський називає підлітковий вік «ранком життя», що забезпечує творчу продуктивність, імовірність якомога більшої самореалізації протягом подальшого життєвого шляху [6]. При цьому важливим є формування почуття власної гідності підлітка, інтенсивно розвивається сприймання себе як особи певної статі з характерними потребами, мотивами, ціннісними орієнтаціями та відповідними формами поведінки. Усі мотиви особистості, також естетичні, на думку Х. Ремшмідта [15], стають більш усвідомленими, на думку А. Реана [14], переживаються повніше й глибше. Взаємодіючи в естетичній діяльності шляхом взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти, відбувається розвиток духовних, інтелектуальних, моральних та естетичних аспектів, гармонійний розвиток змістових сторін дорослості підлітка. І. Бех переконує: «сучасний стан справ у суспільстві ставить виховання перед необхідністю визначити свої життєві цілі, залучитися в сумісну діяльність, і тільки від нього залежить, якою мірою він сприйматиме себе та інших як неповторних особистостей і якою мірою бачитиме в них засоби для вирішення певних задач» [3, с. 24].

В естетичній діяльності, зокрема через взаємодію закладів загальної середньої та позашкільної освіти, підліток порівнює себе з людьми, які його оточують: однолітками, батьками, дорослими. У багатьох підлітків самооцінювання завищене, а рівень домагань вищий за

реальні можливості. Підліток, зазначає І. Бех, «немовби об'єднує весь свій емоційний досвід спілкування з іншими людьми, і намагається зрозуміти, хто він такий, навіщо живе, чого йому чекати від життя, від інших людей» [2, с. 128].

Глибоко усвідомлюючи проблему, стверджуємо, що іноді виникає уявлення про несправедливе ставлення дорослого до підлітка: виникають образливість, підозрілість, недовіра, іноді агресивність і завжди – надмірно підвищена чутливість до оцінок інших. На перші невдачі підліток реагує афектно, хронічні невдачі підвищують невпевненість його в собі. В одних знижується рівень домагань, в інших – виникає бажання обов'язково подолати труднощі, довести можливість цього собі і «усією», тому найбільш ефективно долати невдачі і самостверджуватися підліткам є у керованій естетичній діяльності [21].

Виходячи з дослідницьких позицій, зауважимо, що в підлітковому віці великого значення набуває *познавчально-діяльність*, бо школа й заклад позашкільної освіти стають місцем *спілкування*, ніж місцем *учіння*. Разом з тим, у підлітків виявляється погіршення результатів навчальної діяльності, а проявити себе з найкращого боку він може в закладі позашкільної освіти, де не має уроків і балів. Спілкуючись, підліток може оперувати поняттями, міркувати про властивості предметів, висувати гіпотези, планувати дослідну діяльність та засвоювати великі масиви інформації, в закладі позашкільної освіти зробити це виявляється простіше, можна привернути увагу підлітків до засвоєння великого пласту мистецького матеріалу, розвиваючи мистецькі й естетичні уподобання [21].

Розумова діяльність підлітка залежить від стану його мотиваційної сфери. Навчання підлітків, зокрема мистецтву, спрямоване на запам'ятовування (а не на розуміння) й неодноразове повторення навчального матеріалу. Пам'ять підлітків у цей час має переважно наочно-образний характер. Учні краще запам'ятовують зовнішні ознаки предметів, ніж їх логічну змістову сутність. Зростає кількість учнів, які використовують прийоми опосередкованого запам'ятовування. Віковий період 11-12 років характеризується переходом від механічної пам'яті до смислової, яка формується під впливом навчання й має вирішальне значення в здобутті знань. Підлітки краще запам'ятовують вірші, пісні, сцени вистав, рули танцю, кадри фільмів, оскільки опираються вже не наочно-образне мислення, але й на асоціації, аналогії тощо [21].

Місце й роль мистецтва в естетичному вихованні підлітків з психологічного боку, зазначає Г. Костюк [9], передбачає чітке розуміння його в системі поглядів, настанов, уявлень особистості, стосовно умов власного буття та життєдіяльності. У цьому випадку є сенс зазначити чуттєву складову естетичного виховання. Я. Корчак [8, с. 16] підкреслював, що підлітки – «якразі почуттів», поети, все бачать, відчувають, хоча багато чого не можуть сказати. Саме ці положення інтегруються у висхідних принципах психолога Х. Томе [18], який використовує психобіографічний метод, уживає «тему буття» як головного прагнення особистості, її високої власної цінності. Цінності особистості, які є ідеєю людської досконалості, дають змогу створити виховний, естетичний ідеал засобами мистецтва, збагачувати його, утілювати в усі сфери життя, бо реальне втілення його (за І. Сікорським) «створює виховну норму» і полягає у

«зверненні до людської душі». Зауважимо, що стрижнем естетичного виховання є сприймання, розуміння краси – основа естетичної культури, без якої естетичні почуття залишаються глухими до всього прекрасного. Тому прагнемо до того, щоб через всі сторони людського життя дитини проходила думка (за В. Сухомлинським), що «красу потрібно цінити й берегти. Зупинись перед красою – і перед тобою також розквітне краса» [16, с. 371].

Висновки. Систематизація багатьох підходів до розуміння психолого-педагогічних особливостей підлітків як суб'єктів педагогічної взаємодії в естетичному вихованні дозволила схарактеризувати підлітковий вік [21].

1. Досягнення підлітків помітні у розвитку їхніх міркувань та висновків. Вони вдаються до міркувань, не лише відповідаючи на запитання вчителів, а й з власної потреби впевнитися в істинності тих чи інших суджень, довести їх, обстоювати свою думку.

2. Інтереси у підлітковому віці часто набувають форми захоплення, які буквально поглинають весь час дитини, навіть на шкоду шкільним заняттям. Інтереси дітей у цьому віці стають більш усвідомленими, підліток все частіше спрямовує і підтримує їх, тому, за умов успішної взаємодії в естетичному вихованні можливі розвиток мистецьких, естетичних уподобань, навичок сприймання.

3. Підлітковий вік відзначається бурхливим перебігом емоцій, раптовими змінами емоційних станів, переживань, настроїв, переводами від піднесеності до нестриманості, галапливості, від надмірної рухливості до спокую, байдужості. Раптові зміни настрою підлітків, що спричиняються різними факторами: погана оцінка, розчарування в друзів, неухвакність дорослих до інтересів і почуттів підлітків, неактовний спосіб утручання в їхнє емоційне життя, уможливають плідне спілкування й естетичну діяльність, в яких підлітки по-новому ставляться до себе і прагнуть виявляти в собі кращі якості поведінки дорослого.

4. У підлітків поступово формується здатність спостерігати явища навколишнього світу, мистецтва відповідно до певної мети, виявляти істотні деталі, з'ясувати взаємозв'язки між ними, що ураховуються педагогами в процесі навчання і виховання, виявлення істотних ознак предметів, установлення зв'язків між декількома об'єктами тощо [21].

Важливого значення у спілкуванні, аналізі-інтерпретації творів мистецтва набувають інтерактивні методи, зокрема фасилітована дискусія, івент-технологія, що дозволяє набуті істотних змін не лише в мотиваційній, а й в операційній стороні освітньо-виховної діяльності підлітків, підвищити рівень їх абстрагування й узагальнення, сформувані систему прямих і зворотних логічних операцій, міркувань і висновків, що стають більш свідомими, обґрунтованими, логічно доскональшими, отже, навчання стає цікавішим, а естетична діяльність підлітків творчою й продуктивною.

У процесі естетичної діяльності та взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти у підлітків уявляються індивідуальні особливості, пов'язані з розвитком самостійного мислення, активності, творчого підходу до вирішення завдань. Спілкуючись, естетично діючи, підлітки не тільки самостійно здобувають знання, користуються додатковою літературою, словниками, комп'ютером, Інтернет, а вчать активно творчо діяти, взаємодіяти один з одним, із мистецтвом, із світом тощо, насолоджуватися творчою естетичною діяльністю. Під-

літки набувають естетичних інтересів, смаків, уподобань, досягають акмеуспіху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев, Б. Г. (1978). Человек как предмет познания. Ленинград: ЛГУ.
2. Бек, І. Д. (2003). Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: наук. видання. Кн.1. Київ: Либідь.
3. Бек, І. Д. (2003a). Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: наук. видання. Кн.2. Київ: Либідь.
4. Болтвиць, С. І. (2002). Актуальні проблеми психології: Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога: збірник наукових праць. Т.1. Київ: VONA MENTE, 3(1).
5. Домбровська, Т. І. (1995). Эстетическое сознание (философ. метод. анализ): (дис. д-ра. филос. наук: 09.00.08). Б.-М.
6. Забродський, М. М. (1998). Вікова психологія: Навчальний посібник. Київ: МАУП.
7. Капустин Ю. А. (1987). Музыкант-исполнитель и публика. Москва: Просвещение.
8. Корчак, Я. (1992). Воспитание личности. Москва: Просвещение.
9. Костюк, Г. С. (2005). Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ.
10. Леонтьев, А. Н. (1977). Деятельность, сознание, личность. Москва: Политиздат.
11. М'ясоїд, П. А. (2001). Загальна психологія: Навчальний посібник. Київ: Вища школа.
12. Неймарк М. С. Психологический анализ эмоциональных реакций школьников на трудности в работе. Взято з: <http://www.persev.ru/book/ms-neymark-psihologicheskii-analiz-emotsionalnyh-reaktsiy-shkolnikov-na-trudnosti-v-rabote>
13. Петровський, А. В. (1987). Психология развивающейся личности. Москва: Педагогика.
14. Реак, А. А. (2016). Психология личности. СПб: Питер.
15. Ремшмидт, Х. (1994). Подростковый и юношеский возраст: Проблема становления личности. Москва.
16. Сухомилинський, В. О. (1977). Вибрані твори: 5 т. Київ: Рад. школа.
17. Терлецька, Л. Г. (2013). Вікова психологія і психодіагностика. Київ: Видавничий Дім «Слово».
18. Тома, Х. (1978). Теоретические и эмпирические основы психологии развития человеческой жизни. Принципы развития в психологии. Москва: Наука.
19. Ушинский, К.Д. (2003). Человек как предмет воспитания. 8 т. СПб.
20. Фельдштейн, Д. И. (1994). Психология становления личности. Москва: Международная педагогическая академия.
21. Sierykh, L. V. (2020). Psychological and pedagogical features of teenagers in the context of aesthetic education. «PNAP». Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej. 40 (3).

REFERENCES

1. Anan'ev, B. H. (1978). Chelovek kak predmet poznyaniya. [Man as an object of knowledge]. Leningrad: LNU. [in Russian]
2. Bekh, I. D. (2003). Vychovannia osobystosti. Osobystisno oriyentovanyi pidkhid: teoretyko-tehnolohichni zasady. [Personality training. Osobystisno oriyentovanyi pidkhid: teoretyko-tehnolohichni zasady]. Kn.1. Kiev: Lybid. [in Ukrainian]
3. Bekh, I. D. (2003a). Vychovannia osobystosti. Osobystisno oriyentovanyi pidkhid: teoretyko-tehnolohichni zasady. [Personality training. Osobystisno oriyentovanyi pidkhid: teoretyko-tehnolohichni zasady]. Kn.2. Kiev: Lybid. [in Ukrainian]
4. Boltvits', S. I. (2002). Aktual'ni problemy psikhologii: Obdarovana osobystist': poshuk, rozvytok, dopomoha: zbirnyk naukovykh prats'. T.1. Kyiv: VONA MENTE, 3(1).
5. Dombrovskaya, T. Y. (1995). Estetycheskoe soznanie [Aesthetic consciousness] (fylos. metod. analiz): (dys. d-ra. fylos. nauk: 09.00.08). B.-M. [in Russian]
6. Zabrodskiy, M. M. (1998). Vikova psikhologiya: [Age psychology]. Navchalnyi posibnyk. Kiev: MAUP. [in Ukrainian]
7. Kapustin, Yu. A. (1987). Muzykant-yspolnytel y publika. [Musician performer and audience]. Moscow: Prosveshchenye. [in Russian]
8. Korchak, YA. (1992). Vospitaniye lichnosti. Moskva: Prosveshcheniye. [in Russian]
9. Kostyuk, H. S. (2005). Navchalno-vychovnyi protses i psikhichni rozvytok osobystosti. [Educational process and mental development of personality]. Kiev. Prokolyenko. [in Ukrainian]
10. Leontev, A. N. (1977). Deiatelnost, soznanie, lichnost. [Activity, consciousness, personality]. Moscow: Polytyzdat. [in Russian]
11. Miasoid, P. A. (2001). Zahalna psikhologiya: [General Psychology]. Navchalnyi posibnyk. Kiev: Vyscha shkola. [in Ukrainian]
12. Neimark, M. S. Psikhologicheskyy analiz emotsionalnykh reaktsiy shkolnykov na trudnosti v rabote. [Psychological analysis of emotional reactions of schoolchildren to difficulties in work]. Vziato z: <http://www.persev.ru/book/ms-neymark-psihologicheskii-analiz-emotsionalnyh-reaktsiy-shkolnikov-na-trudnosti-v-rabote>
13. Petrovskiy, A. V. (1987). Psikhologiya razvivayushcheyya lichnosti. Moskva: Pedagogika.
14. Rean, A. A. (2016). Psikhologiya lichnosti. [Personality psychology] St. Petersburg: Pyter.
15. Remshmidt, Kh. (1994). Podrostkovskiy y yunosheskyy vozrast: Problema stanovleniya lichnosti. [Adolescence and adolescence: The problem of personality formation]. Moscow. [in Russian]
16. Sukhomlinsky, V. O. (1977). Vybrani tvory: [Selected works] 5 t. Kiev: Rad. shkola. [in Ukrainian]
17. Terletska, L. H. (2013). Vikova psikhologiya i psikhodiagnostyka. [Age psychology and psychodiagnostics]. Kiev: Vydavnychi Dim «Slovo». [in Ukrainian]
18. Toma, Kh. (1978). Teoretycheskiye y empyricheskiye osnovy psikhologii razvitya chelovecheskoi zhyzny. Pryntsyпы razvitya v psikhologii. [Theoretical and empirical foundations of the psychology of human life development. Principles of development in psychology]. Moscow: Nauka. [in Russian]
19. Ushinsky, K.D. (2003). Chelovek kak predmet vospitaniya. 8 t. SPb. [in Russian]
20. Feldshtein, D. Y. (1994). Psikhologiya stanovleniya lichnosti. [Psychology of personality formation]. Moscow: Mezhdunarodnaya pedagogicheskaya akademiya. [in Russian]

Aesthetic education of teenagers: psychological and pedagogical aspect L. V. Sierykh

Abstract. The article considers the psychological and pedagogical features of teenagers in aesthetic education. Their action in the interaction of general secondary and out-of-school education institutions is reflected. The main periods of individual mental development of personality and their criteria are determined. The aesthetic activity of teenagers is given, which is provided by effective aesthetic education. The motives of the aesthetic activity of teenagers are more conscious, experienced by adolescents more fully and deeply. Socialization occurs without any problems. We create a situation of acme success, which under the conditions of effective aesthetic activity provides aesthetic education of teenagers.

Keywords: aesthetic education, teenagers, mental and pedagogical development, interaction, out-of-school education, general secondary education, interaction of educational institutions.